

КРИМІНАЛІЗМ І РАДИКАЛІЗМ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

Наталія Григорівна МАСЛОВА,

*кандидат юридичних наук,
здобувач Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

У сучасній науці певна кількість досліджень присвячена проблемі соціальних функцій суспільної системи в контексті формування, існування й відтворення відносин криміналізму. У традиційному суспільстві радикалізація як пришвидшення соціальних процесів (у сенсі утворення базових або допоміжних інституцій, вироблення спільних кодів та подальшого розпізнання «своїх» і «чужих») виконує функції соціальної інтеграції та стабільності; сакралізації цінностей; визначення або сенсополагання; приналежності й ідентичності.

Інтеграційна функція проявляється у здатності системи об'єднати будь-яку групу людей навколо комплексу ідей. Світ, як він визначається соціальними інституціями, – це світ, що об'єднується, спільним змістом всіх членів цієї спільноти.

Соціальна структура дозволяє групі знайти своє місце в навколишньому світі, зрозуміти призначену їй роль і значення.

Однак, об'єднуючи, згуртовуючи певну спільність, структура тим самим як би протиставляє її всім іншим структурам. Таким чином, вона іноді виступає одночасно і як фактор сегрегації. У ситуаціях нестабільності, соціальних і політичних криз дуже часто саме цей аспект функції інтеграції і стабільності починає превалювати.

Можливості структури реалізувати свою функцію інтеграції обмежується ще й тією обставиною, що в сучасному секуляризованому суспільстві поле дії соціальних функцій дуже обмежено. В Україні, де практично всі соціальні інститути є симулятивними, реальна інтеграція на основі спільних цінностей можлива лише на рівні малих груп, наприклад, сім'ї або певної кількості однодумців. З огляду на сказане і той факт, що Україна – багатонаціональна і багатоконфесійна держава, інтеграція суспільства в цілому, наприклад, на основі тієї чи іншої традиційної релігії є малоімовірною.

Іншим аспектом функції стабільності та інтеграції є регулятивний. Структура визначає тип поведінки через приписи, норми, вимоги; задає єдину систему моральних цінностей. Однак якщо в минулих, традиційних суспільствах правові, політичні, економічні, освітні інститути перебували під сильним впливом держави, то в сучасному фрагментованому світі, де багато речей стають переважно приватною справою, її регулятивний аспект реалізується тільки на рівні індивіда та невеликих соціальних груп, а не суспільства в цілому. Це знижує ефективність і значимість соціального інституту як регулятора суспільних відносин.

Шляхом сакралізації норм і цінностей суспільства структура також сприяє його стабілізації. У традиційному суспільстві соціальний інститут був свого роду монополістом по визначенню, висвітленню норм і цінностей як колективного, так і індивідуального життя. Однак з того часу, як державні, правові, економічні інститути стали симулювати самі себе, потреба суспільства в їх сакралізації практично зникла. У сучасному соціумі структура виконує зазначену вище функцію тільки на рівні індивіда та малих соціальних

груп, до яких відносяться і радикальні угруповання, в тому числі кримінального ґатунку.

Отже, структура як соціальний інститут може виконувати в соціумі функції стабілізації й інтеграції, сакралізації норм і цінностей. У ситуації, коли довіра суспільства до соціальних інститутів знижується радикалізація актуалізується. Однак, чим більше симулятивних характер носить суспільство, чим більш воно секуляризоване (вільне від впливів), тим менш ефективно структура може виконувати свої функції на рівні великих соціальних груп і суспільства в цілому.

Для доказу останньої тези видається необхідним зупинитись детальніше на процесі секуляризації. Термін секуляризація має два значення: по-перше, це процес звільнення з-під впливу церкви і релігії різних сфер життя, а по-друге, – це руйнування віри у надприродне [1, с. 52].

Перше значення стосується процесів, що відбуваються на соціальному рівні. І в цьому випадку результатом секуляризації стає звуження поля дії релігії, звільнення від її впливу дедалі більшої кількості соціальних інститутів, груп населення.

Друге значення пояснює процеси, що відбуваються з релігією на рівні свідомості. В даному випадку головним результатом секуляризації стає криза довіри до релігії, а саме до правдивості традиційного релігійного опису світу.

Вплив секуляризації (у другому значенні цього терміна) відчувають на собі, перш за все, пропоновані традиційними конфесіями концепції надприродного. Сучасні наукові відкриття руйнують той опис світу, який православна, католицька, ісламська, іудаїстська, буддійська традиції створювали і підтримували століттями. Як відзначають багато авторів, концепції надприродного, потойбічного, запропоновані традиційними конфесіями, здаються сучасним людям туманними і не надто переконливими, відірваними від реальної дійсності, нежиттєвими [2, р. 434].

Наступним кроком секуляризація підірвала довіру до традиційних соціальних інститутів, але вона не позбавила людину і суспільство потреби в самоідентифікації, в стабільності, інтеграції, цінностях, які об'єднують. Сам по собі процес секуляризації, як це не парадоксально, створює

передумови для виникнення і поширення різного роду екстремістських або радикальних об'єднань, в тому числі кримінальних. Незадоволення потреби у поєднанні зі зруйнованою довірою до концепцій надприродного, запропонованих традиційними конфесіями, і провокує появу, поширення нових радикальних об'єднань, значна частина яких є екстремістськими.

У зв'язку з цим необхідно нагадати те, що українське суспільство є надмірно секуляризованим, про кризові ж явища всередині суспільства мова йтиме нижче.

Таким чином, секуляризація суспільства, криза довіри до релігійних доктрин, запропонованих традиційними конфесіями, стали передумовами для виникнення і поширення на території країни великої кількості нових радикальних організацій, в тому числі і кримінальної спрямованості.

Функція приналежності й ідентичності детермінована прагненням людей до причетності, приналежності, набуття соціальної ідентичності. Більш того, людина хоче зберегти позитивну соціальну ідентичність, яка сприяє сприйняттю світу як більш стабільного, надійного та справедливого. Соціальна дезорганізація привела до втрати почуття власної ідентичності у значної частини населення. Сама структура радикальної організації (поділ світу на «ми» і «вони», задані соціальні ролі, спільні цінності, норми, цілі, рішення) надає людині можливість усвідомити себе через приналежність до кола одновірців.

Таким чином, самі соціальні функції суспільної системи в контексті формування, існування й відтворення відносин криміналізму в умовах загальної кризи стали фактором поширення кримінального радикалізму в Україні.

Список використаних джерел

1. Леви-Строс К. А. Структурная антропология / Пер. с фр. Вяч. Иванова. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 512 с.
2. Stark R., Bainbridge W.S. The future of religion, secularization, revival and cult formation. Berkeley, 1985. 600 p. P. 434.